

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної і прикладної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «Мотиваційно-ціннісна сфера сучасних читачів художньої літератури»

Motivational-values sphere of contemporary fiction readers

Виконав: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.030102 Психологія
Козубенко Максим Миколайович

Керівник канд. філол. н., доцент Сапрігіна Н.В.

Рецензент канд., психол. н., Артюхіна Н.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№7 від 04.06.18 р.

Захищено на засіданні ЕК № __

протокол № __ від _____ р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис) В.І. Подшивалкіна

(підпис) Н.В. Родіна

Одеса – 2018

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні підходи дослідження мотиваційно-ціннісної сфери особистості сучасного читача художньої літератури.....	6
1.1. Дослідження читання в психології і суміжних науках.....	6
1.2. Психологічні характеристики читацької діяльності.....	15
1.3. Ціннісна сфера особистості читача	22
Висновки по першому розділу.....	26
Розділ 2. Методи і організація дослідження мотиваційно-ціннісної сфери особистості читача.....	28
2.1 Опис вибірки дослідження.....	29
2.2 Методи дослідження.....	29
2.2.1 Методика «Опитувальник читача».....	30
2.2.2 Методика «Книжкова полиця».....	31
2.2.3 Методика «Система життєвих сенсів».....	34
2.2.4 Методика В.Н.Куніциної «ЦО-36».....	36
2.3 Процедура дослідження.....	37
2.4 Методи обробки, які використовувалися в даній роботі.....	38
Висновки по другому розділу.....	40
Розділ 3. Інтерпретація результатів емпіричного дослідження та мотиваційно-ціннісної сфери читачів.....	41
3.1 Особливості вираженості характеристик читання в ранній і середній дорослості.....	41
3.2 Особливості вираженості мотиваційно-ціннісної сфери особистості читача в ранній і середній дорослості.....	47
3.3 Письменники, яким надається перевага у читачів в ранній і середній дорослості.....	52
Висновки.....	57

Список використаних джерел.....	59
---------------------------------	----

ВСТУП

Становлення і розвиток особистості відбувається не тільки в праці, спілкуванні і пізнанні, але і в дозвіллевих заняттях, які по-особливому включають в себе всі види діяльності. З появою вільного часу дозвілля все більш набуває значення життєво важливі заняття, одним з яких є читання художньої літератури. Це особливий вид життєвих занять, що є одним з важливих інструментів соціалізації та індивідуалізації особистості. Читання впливає на характер і спрямованість особистості, в основі якої лежать життєві смисли і ціннісні орієнтації, і навпаки, останні можуть впливати на читацькі уподобання.

Проблемою читання художньої літератури займаються соціологи, педагоги, психологи, філологи, культурологи та ін. Проблема читача і читання по сей день залишається актуальною в зв'язку з її маловивченості з наукової точки зору, незважаючи на визнання впливу художньої літератури на особистість, її розвиток. Багато досліджень в даній сфері проводилося у другій половині XX століття (Асмус В.Ф, Беляєва Л.І. та ін.), і проводяться зараз (Бородіна В.А., Бородін С.М., Даниленко О.І., Китаєва О. І. та ін.). Як правило, проводяться дослідження, спрямовані на вивчення особливостей читання, читацьких уподобань у школярів. Ймовірно, це пов'язано з тим, що шкільний період відіграє найважливішу роль в становленні особистості, тому він вимагає більш істотного обговорення; також багато досліджень читання стосується соціуму загалом.

Наше дослідження спрямоване на вивчення читання художньої літератури, а саме, читацьких диспозицій і інших характеристик читання в зв'язку з мотиваційно-ціннісною сферою особистості. Ми хочемо з'ясувати, чи є відмінності в характеристиках читання дорослих людей в залежності від віку, як дані характеристики пов'язані з ціннісними

орієнтаціями особистості. Відомо, що в період ранньої дорослості триває становлення особистості, і, в зв'язку з цим, зростає потреба в читанні художньої літератури.

Мета дослідження - вивчити мотиваційно ціннісну сферу, сучасних читачів художньої літератури, з використанням вікових відмінностей, при цьому враховуючи читацьку диспозицію.

Об'єкт: мотиваційно-ціннісна сфера ціннісні орієнтації і система життєвих сенсів особистості), якісні характеристики читання, читацькі диспозиції.

Предмет дослідження: мотиваційно-ціннісна сфера особистості сучасного читача художньої літератури.

Вибірка: в дослідженні прийняли участь 78 осіб - 16 чоловіків і 62 жінки в період ранньої (18-25 років) і середньої дорослості (26-45 років), які мають вищу та середню спеціальну освіту, а також учні ВНЗ з різних спеціальностей.

Була висунута гіпотеза про те, що існують вікові відмінності в характеристиках читання і мотиваційно-ціннісної сфери особистості,

Для досягнення поставленої мети і перевірки гіпотези було висунуто такі завдання:

1. Огляд теоретичного вивчення психологами проблем читацької діяльності та сприйняття художньої літератури; охарактеризувати сучасні наукові знання про мотиваційно-ціннісну сферу особистості.
2. Обґрунтування підбору методик для емпіричного дослідження мотиваційно-ціннісної сфери читачів і вікових відмінностей читацької діяльності.
3. Аналіз результатів емпіричного дослідження та обґрунтування висновків.

Висновки

Дорослі люди і в наш час зберігають інтерес до читання художньої літератури. Читання як і раніше залишається в сфері життя сучасної людини як значуща діяльність. Дорослі вважають деякі прочитані ними книги подією життя. Найважливішим фактором, що вплинув на їхнє ставлення до читання, є сім'я або окремі члени сім'ї.

Вікових відмінностей в характеристиках читання виявилось небагато. Ймовірно, у дорослих вікові відмінності все більш перекриваються особистісної диференціацією, відмінностями потреб, інтересів і смаків.

Виявлено певні відмінності в характеристиках читання і мотиваційно-ціннісної сфери між групами ранньої та середньої дорослості:

в ранній дорослості переважає екзистенціальна читацька диспозиція. Це можна пояснити тим, що в ранній дорослості завершується становлення системи життєвої спрямованості, тому екзистенційні проблеми більш актуальні, ніж у середній дорослості;

група ранньої дорослості достовірно значимо відрізняється від групи середньої дорослості більшою виразністю індивідуальних цінностей, зокрема, таких цінностей, як «турбота про себе», «потурання собі», «Досягнення успіху»;

в середній дорослості підвищується значимість цінностей «повага старших» і «повага традицій», а також більший життєвий сенс набуває сім'я.

У процесі дослідження, що відноситься до психології читання і особистості читача, поставлена нами мета і завдання були виконані. Отримані результати підтверджують, що читання художньої літератури залишається і в наші дні важливим життєвим заняттям людей, в тому числі і дорослих.

Надалі хотілося б перевірити і уточнити виявлені тенденції на різних вибірках і різними методиками, співвідносячи їх із загальними законами індивідуального психічного розвитку дорослих. Перспективним видається порівняльне вивчення всіх вікових груп читачів, включаючи літніх і старих людей з різними життєвими і читацьким досвідом.

Також в процесі дослідження зміцнилася думка, висловлена в науці, що існує читацький талант як особлива якість глибокого, зацікавленого особистісного читання, яке наближається іноді до таланту автора художнього твору. Це питання вимагає спеціального психологічного вивчення.

Список використаних джерел

1. Gaiman, N., Neil Gaiman lecture in full: Reading and obligation [Електронний ресурс] // Readingagency.org.uk: The Reading Agency, 2013
2. URL: <https://readingagency.org.uk/news/blog/neil-gaiman-lecture-in-full.html> (дата звернення: 17.08.2015)
3. Gottschall, J., Why fiction is good for you [Електронний ресурс] // Bostonglobe.com: The Boston Globe, 2015
4. URL: <https://www.bostonglobe.com/ideas/2012/04/28/why-fiction-good-for-you-how-fiction-changes-your-world/nubDy1P3viDj2PuwGwb3KO/story.html> (дата звернення: 02.11.2015)
5. Oatley, K., Change Your Self: Read Fiction [Електронний ресурс] // Psychologytoday.com: Psychology Today, 1991-2015
6. URL: <https://www.psychologytoday.com/blog/the-psychology-fiction/201009/change-your-self-read-fiction> (дата звернення: 03.11.2015)
7. Oatley, K., Empathy and Fiction [Електронний ресурс] // Psychologytoday.com: Psychology Today, 1991-2015
8. URL: <https://www.psychologytoday.com/blog/the-psychology-fiction/201111/empathy-and-fiction> (дата звернення: 03.11.2015)
9. Oatley, K., Why Read Fiction? [Електронний ресурс] // Psychologytoday.com: Psychology Today, 1991-2015
10. URL: <https://www.psychologytoday.com/blog/the-psychology-fiction/201005/why-read-fiction> (дата звернення: 03.11.2015)
11. Анкудович Я. Социальные механизмы формирования читательской культуры // Библиотека и чтение: проблемы и исследования / Сост. В.Д. Стельмах. - СПб., 1995. - С. 112-117
12. Аскарова В.Я. О понятии «читательская мода» // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Сборник научных трудов. – Ленинград,

1984. – С. 29-38

13. Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. - М.: Смысл, 2001. - 416 с
14. Асмус В.Ф. Чтение как труд и творчество // Вопросы теории и истории эстетики. – М., 1968. С.55-68
15. Балашова Е.В. Психология чтения: проблемы и аспекты рассмотрения // Вестн. АлтГТУ им. И.И. Ползунова. - 2006. - №1. - С. 69
16. Беляева Л.И. К вопросу о типологии читателей // Проблемы социологии и психологии чтения / Под ред. Э.Г.Храстецкого. М., 1975. С. 143-161
17. Белянин В.П. Библиопсихологический аспект оптимизации функционирования художественного текста // Оптимизация речевого воздействия / Ред. Р.Г. Котов. – М., 1990. - С. 169-180
18. Белянин В.П. Основы психолингвистической диагностики: модели мира в литературе. - М., 2000. - 248 с.
19. Боранбаева З.И. Чтение взрослых - актуальная и социально-значимая проблема для общества. О монографии Т. Г. Браже "Чтение взрослых как фактор влияния на развитие личности" [Текст] // Муниципальное образование: инновации и эксперимент. - 2013. - № 2. - С. 69-77
20. Бородина В. А. Психологические методы в изучении читательского развития // Библиосфера, 2008. №2. С.18-23
21. Бородина В.А. Психология чтения. - СПб., 1997. - 78 с.
22. Бородина В.А., Бородин С.М. К истокам психологического знания о чтении // Психология и педагогика чтения: ред., сост. С.М.Бородин. - СПб.: Intermedika, 2012. – 124 с. С.19-29
23. Бородина В.А., Бородин С.М. Психология чтения в непрерывном образовании // V Съезд Общероссийской общественной организации «Российское психологическое общество», Москва, 2012. Том 1, с. 67-68
24. Болд Л. К вопросу восприятия художественного произведения // Вестник ТГУ. - 2008. - Вып. 12 (68). - С. 177-181

25. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением. - М., 1989. – 304 с.
26. Вайну М. Об индивидуальных особенностях восприятия романа. - Таллинн: Валгус, 1976. - 35 с.
27. Воронова Т.В. Методика выявления личностных функций чтения художественной литературы // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Сборник научных трудов. – Ленинград, 1984. – С. 76-84
28. Воюшина М.П. Формирование системы читательских умений в процессе анализа художественного произведения // Начальная школа, 2004. - №3. - С. 39-44
29. Горева Г.Н. Методика определения уровней литературно-художественного вкуса и восприятия художественного текста // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Сборник научных трудов. – Ленинград, 1984. – С. 85-91
30. Гринева М.И. Чтение современного подростка: отказ или изменение смысла? // На путях к новой школе. - 2013. - №1. - С. 85-87
31. Гришина Н.В. Психология социальных ситуаций // Психология социальных ситуаций / Под ред. Н.В. Гришиной. - Спб., 2001. - С. 8-25
32. Губин В.Б. Читайте хорошие книги. Справочник для читателя. - М., 2003. - 64 с.
33. Гудков Л.Д. Институциональные рамки чтения: консервация культурных разрывов // Читающий мир и мир чтения / Сост. В.Д. Стельмах. - М., 2005. - С. 29-30
34. Гудова М.Ю. Интернет-чтение как новая форма социальной организации чтения // Мир науки, культуры, образования. - 2013. - №1 (38). - С. 237-240
35. Даниленко О.И. Проективная методика изучения художественных предпочтений: теоретические основы, описание и опыт применения // Вестник СПбГУ. – 2010. - Сер.12. - Вып.3. - С. 49-54
36. Даниленко О.И. Проявление системы ценностей личности в читательских предпочтениях // Семья в современном мире. – СПб, 2010. –

С. 218-223

37. Даниленко О.И. Художественный нарратив как инструмент саморегуляции // Ананьевские чтения – 2005. СПб., 2005. – С. 551-552
38. Даниленко О.И., Никольская А.А. Изменение эмоционального состояния человека под влиянием художественных текстов // Ананьевские чтения – 2005. - СПб., 2005. – С. 552-554
39. Даниленко О.И., Янкелевич М.С. Отношение к искусству как проявление ценностных ориентаций личности // Вестник СПбГУ. – 2011. - Сер.12. - Вып.2. - С. 202-208
40. Даниленко О.И., Янкелевич М.С. Отношение к искусству как проявление ценностных ориентаций личности // Вестник СПбГУ. - 2011. - Сер.12. - Вып.2. - С. 202-208
41. Деккушева Р.А. Творческое чтение – источник познания жизни и самообразования. Учебное пособие. – Карачаевск, изд-во КЧГПУ, 2001. – 212 с.
42. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. - М., 1978. - 272 с.
43. Дубин Б. В., Зоркая Н. А.. Тенденции и проблемы. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2008. – 80 с.
44. Емельянова Т.В., Неверович Г.А. Чтение как способ формирования поля психологической устойчивости человека на поздних этапах онтогенеза // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2014. - №4-2. – С. 244-248
45. Зайцева Е.В. Чтение как фактор формирования ценностных ориентаций старшеклассников // На путях к новой школе. - 2013. - №1. - С. 91-83
46. Зайцев В.Н. Чтение - проблема развития общества // Читающий мир и мир чтения / Сост. В.Д. Стельмах. - М., 2005. - С. 16
47. Карандашев В.Н. Методика Ш. Шварца для изучения ценностей личности. - СПб., 2004. - 70 с.
48. Кашкаров А.П. Чтение наоборот: практические приёмы возбуждения

- детского интереса к книге // Психология и педагогика чтения: ред., сост. С.М.Бородин. - СПб.: Intermedika, 2012. - С. 63-68
49. Китаева А.И. Связь читательских диспозиций и ценностных ориентаций личности // Вестник СПбГУ. Сер. 12: Психология. Социология. Педагогика. - 2008. - №2. - С. 239-245
50. Китаева А.И. Система читательских диспозиций личности: проблемы типологии и диагностики // Вестник СПбГУ. Сер. 12: Психология. Социология. Педагогика. - 2010. - №2. - С. 251-257
51. Китаева А.И., Даниленко О.И. Психология читательских предпочтений в области художественной литературы // Психология XXI века, 2007 год / Под науч. ред. В.Б. Чеснокова. - СПб.: СПбГУ, 2007. – С. 35-37
52. Кольчугина А.Ю. Читательские предпочтения подростков и проблема формирования читательской компетенции // Психодидактика высшего и среднего образования. - 2014. - С. 253-256
53. Корсунский Е.А. О роли художественной литературы в познании психологии человека // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. Тамбов. - 2013. - Вып. 6. - С. 55-59
54. Котляков В.Н. Методика "Система жизненных смыслов" // Вестник Кем.ГУ, 2013. - Том 1, №2 (54). - С. 148-153
55. Коченова А.И., Логинова Н.А. Читательские диспозиции студентов в связи с характеристиками ценностно-смысловой сферы личности // Научные исследования выпускников факультета психологии СПбГУ. - 2015. - Т. 3. - С. 63-69
56. Куницына В.Н. Методы изучения семейных ценностей и взаимодействия внутри семьи (ЦО-36, ПиН) // Семья в современном мире / Сост. и науч. ред. В.Н. Куницына. СПб., 2010. - С. 42-53
57. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой активности. 2-е изд., испр. М.: Смысл, 2003. – 487 с.
58. Логинова Н.А. Взаимосвязь личностного и литературного развития,

2004, рукопись

59. Локиев А.А. Роль и значение поэзии в языке // Психология и педагогика чтения: ред., сост. С.М.Бородин, - СПб.: Intermedika, 2012. - С.75-80
60. Лукшин И.П. Социальная типология эстетического вкуса // Восприятие музыки / Ред.-сост. В.Н. Максимов. - М., 1980. - С. 38-54
61. Малюков А.Н. Психология переживания и художественное развитие личности.
62. – Дубна: Изд. Центр «Феникс», 1999. – 256 с.
63. Мжельская Е.Л. К вопросу о читательских предпочтениях детей // Известия высших учебных заведений. Проблемы полиграфии и издательского дела. - 2005. - №1. - С. 193-198
64. Мосунова Л.А. Чтение художественной литературы как процесс понимания смысла // Вопросы психологии. - 2005. - №5. - С. 66-74
65. Мусаева В.И. Читательские и художественные предпочтения младших подростков // Вестник Алтайской государственной педагогической академии. - 2003. -
66. №3 -1. - С. 56-61
67. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учебное пособие. - СПб.: Речь, 2004. - 392 с.
68. Новицкая Л.Ф. Возможности искусства в идентификации личности // Арт- терапия в контексте традиционной культуры. – СПб.: Изд-во СПбГУКИ, 2010. – с. 16-20
69. Отле П. Труды по библиотековедению. - М., 2002. - 227 с.
70. Павлова А.С. Мотивы чтения в типологизации читателей // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Ленинград, 1984. – С. 69-75
71. Пашукова Т.И., Чистова А.А. Возможности использования художественных текстов как средства регуляции психического состояния в

- учебной деятельности // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – 2013. - №16 (676). - С. 161-172
72. Первова Г.М. Задачи обучения чтению на современном этапе развития школы // Начальная школа. - 2014. - №3. - С. 17-19
73. Попова Е.С. Мотивация школьников к самообразованию и чтению // Народное образование. - 2012. - №2. - С. 69-173
74. Пушкина А.В. Влияние художественной литературы на формирование идеалов современной молодежи // Социальная психология и общество. - 2014. - Том 5.
75. - № 2. - С. 152–157
76. Рождественская Р.Л. Роль семейного чтения в формировании творческого читателя // Начальная школа. – 2008. – № 6. – С. 25-28
77. Рубакін Н.А. Психология читателя и книги. - М., 1997. - 263 с.
78. Собкин В.С. Отношение учащихся основной школы к художественной литературе // Социология образования. Труды по социологии образования / Под ред. В.С. Собкина, Москва, 2011. - С. 131-155
79. Степанова М.А. Психологическое лицо литературы // Вопросы психологии, 2006. - №3. – с. 109-122
80. Тихомирова И.И. Чтение как способ развития творческой одаренности детей // V Съезд - Москва, 2012. - Том 1. - С. 98-99
81. Умнов Б.Г. Проблема читательского интереса в социально-психологической теории // Журналист, пресса, читатель / Под ред. С.В. Смирнова. - Л., 1969. - С. 82-96
82. Чернов А.В. Время искать читателя к проблеме читателя и чтения // Вестник Череповецкого государственного университета. - 2009. - Том 4. - С. 70-75
83. Чикишева О.В. Проблемы интереса к чтению у младших школьников // Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2014. - Том 3, №5. - С. 145-150

84. Шпрангер Э. Основные идеальные типы индивидуальности // Психология личности. Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузырея. - М., 1982. - С. 55-60
85. Штурбина Н.Л. Поиск путей повышения эффективности уроков чтения и литературно-творческое развитие учащихся // Начальная школа. - 2002. - №11. - С. 67-72
86. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. - Кемерово, 2000. - 203 с.
87. Янкелевич М.С. Проявление психологических типов отношения к искусству в художественных предпочтениях молодежи // - №2-4. - Т. 13. - С.905-910